

Stanisław Majewski

"Praca naukowa historyka oświaty", Stefan Ignacy Możdżeń, Sandomierz 1999 : [recenzja]

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis nr 5, 303-307

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DR STANISŁAW MAJEWSKI

Stefan Ignacy Moźdzeń, Praca naukowa historyka oświaty. Sandomierz 1999, ss.222

Wśród nauk historycznych i pedagogicznych historia wychowania odgrywa szczególną rolę. Jest dzisiaj w pełni ukształtowaną dyscypliną naukową posiadającą zarówno swój przedmiot badań jak też wyspecjalizowane metody badawcze a jej właściwy rozwój rozpoczął się w XIX wieku, chociaż pierwsze prace dotyczące dziejów myśli pedagogicznej czy też historii szkolnictwa powstawały już od XVI wieku.

Henryk Barycz zaliczający historię wychowania do nauk historycznych pisał, że jest ona „starszą od szeregu samodzielnych dziś dyscyplin historycznych, od historii sztuki, religii, wojskowości; na równi jeśli idzie o chronologię, stoi pod względem starożytności z historią literatury czy historią obyczajów”¹. Wspomniany uczony podkreślał także, że historia wychowania nie odgrywała nigdy roli nauki abstrakcyjnej, pielęgnowanej dla zaspokojenia tylko celów poznawczych. Jej rozwój ściśle związany był z realnymi warunkami historycznymi w jakich funkcjonowały nowe idee pedagogiczne zmierzające do unowocześnienia narodowej edukacji. Inny wybitny przedstawiciel historii wychowania Stanisław Kot przypominał, że nauka ta posiada własne określone znaczenie jako składowa część dziejów kultury, a umożliwia dokładne wniknięcie w kulturę przeszłości, w dzieje myśli pojęć i ideałów społeczeństw, zapewnia poznanie jakimi „środkami i drogami społeczeństwa zapewniały sobie kontynuację, przyszłość własną w duszach młodych pokoleń”².

Jak już wspomniano właściwy rozwój historii wychowania rozpoczął się w XIX w. dla nauki polskiej w szczególnie trudnych warunkach przy braku państwowości kiedy zaborcy, a szczególnie Rosja i Prusy, ograniczali możliwości i zakres badań naukowych we wszystkich dyscypl-

linach w tym też i badań historycznych. Dlatego dynamiczny rozwój naszej nauki nastąpił dopiero w Polsce Odrodzonej; kiedy stworzono zarówno instytucjonalne jak i kablone podstawy ich prowadzenia.

Po II wojnie światowej, mimo ograniczeń politycznych i istnienia cenzury historia wychowania nadal się rozwijała. Powstawały wciąż nowe ośrodki badawcze zwłaszcza w wyższych uczelniach (uniwersytety, wyższe szkoły pedagogiczne itp.) a prace naukowe z zakresu historii wychowania stawały się coraz częściej podstawą doktoratów czy habilitacji, licznych przedstawicieli nauk pedagogicznych i historycznych^{3/}.

Pomimo ogromnego dorobku badawczego wśród prac historyczno-oświatowych brakowało od dawna całościowej i syntetycznej rozprawy podejmującej próbę podsumowania rozwoju metodologii badań historyczno-pedagogicznych. Ogromną rolę w przybliżeniu takiej syntezy odegrali kieleccy historycy skupieni głównie w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Już w roku 1977 S. Możdżeń wydał kompendium bibliograficzne uczestnika seminarium historii wychowania a w kilkanaście lat później J. Grzywna Z. Guldon i S.I. Możdżeń opublikowali podstawy warsztatu historyka oświaty^{4/}.

Recenzowana praca jest obszerniejsza od poprzednich przewyższa je również pod względem prezentowanej problematyki. Składa się z dziewięciu części, zawiera ponadto wstęp, aneksy oraz indeks nazwisk.

Bardzo dobrym wprowadzeniem do problematyki badawczej historii wychowania jest rozdział pierwszy poświęcony historii jako nauce. Autor przedstawił w nim kolejno następujące zagadnienia: przedmiot nauki historycznej, specyfikę poznania historycznego, fakt historyczny, metody historyczne, periodyzację historii, nauki pokrewne i pomocnicze historii, prace z zakresu metodologii i nauk pomocniczych historii, etapy badań historycznych, heurystykę oraz typy naukowych opracowań historycznych. Lektura tego rozdziału, który jak widać jest syntezą metodologii historii, przekonuje o ścisłych związkach łączących historię z historią wychowania pod względem metod badawczych, spełnia także ważne funkcje poznawcze gdyż pozwala zrealizować postulat by początkujący historycy oświaty przestudiowali podstawy metodologii nauk historycznych przed przystąpieniem do badań szczegółowych.

Rozdział drugi autor poświęcił analizie dziejów historii wychowania jako nauki prezentując prekursorów dziejopisarstwa oświatowego w Polsce /XVI-XVIII/, specyfiką badań w okresie zaborów a następnie rozwój tej dyscypliny w Polsce Odrodzonej /1918 - 1939/ i po II wojnie światowej. Niezwykle cennym uzupełnieniem tej części pracy są obszerne wykazy źródeł do historii wychowania i metodologii tej nauki.

Po mistrzowsku opracowany został rozdział trzeci poświęcony bibliografiom. Autor, uznany w kraju specjalista w tej dziedzinie, omówił podstawowe pojęcia związane z bibliografiami a następnie zaprezentował kilkanaście zestawień różnych bibliografii zarówno narodowych jak i regionalnych. Znalazły się tu także bibliografie historii wychowania bibliografie regionalne oraz bibliografie osobowe historyków wychowania i ich biografie.

W rozdziale czwartym autor omówił czasopisma historyczno-oświatowe w Polsce i na świecie na tle ogólnego zarysu czasopiśmiennictwa pedagogicznego.

Po zaprezentowaniu wydawnictw ogólnych i prasy jako źródła historycznego autor przechodzi w rozdziałach siódmym i ósmym do omówienia sieci i zasobów archiwów i bibliotek naukowych w Polsce. Problemy tu przedstawione mają wartość nie tylko naukową ale także praktyczną zarówno dla badaczy zaawansowanych jak początkujących mogą ułatwić im bowiem kwerendy i poszukiwania źródeł do prac naukowych.

Pracę zamyka metodyczny rozdział poświęcony pisarstwu naukowemu, w którym autor daje cały szereg cennych wskazówek dotyczących zbierania, porządkowania i analizy zebranych przez badaczy materiałów, pokazuje układ pracy naukowej a także kryteria oceny takiej pracy.

Jak wynika z powyższej charakterystyki praca jest bardzo bogata pod względem prezentowanej problematyki. Znalazły się w niej wszystkie najważniejsze zagadnienia dotyczące bezpośrednio lub pośrednio pracy naukowej historyka oświaty. Każdy rozdział zawiera szczegółową literaturę co znakomicie ułatwia czytelnikowi dalsze studia nad interesującymi go zagadnieniami. Autor wykazał się znanstwem wszystkich kanonów prac bibliograficznych, nie tylko zebrał liczącą kilkaset prac literaturę ale także należycie ją uporządkował.

Wykorzystał zarówno cenne publikacje mające już znaczenie historyczne jak także najnowsze prace historyczne i pedagogiczne. Praca ma niewątpliwie charakter interdyscyplinarny gdyż uwzględnia dorobek całego szeregu dyscyplin naukowych jak historia i jej nauki pomocnicze, archiwistyka, pedagogika, bibliotekoznawstwo, naukoznawstwo itd. Wzbogacona została aneksami, które prezentują kodeks dobrych obyczajów w dziedzinie publikacji naukowych, specyfiką twórczości naukowej i prawo autorskie. Lekturę ułatwia wnikliwie sporządzony indeks nazwisk.

Praca została starannie wydana przez Wyższą Szkołę Humanistyczno-Przyrodniczą w Sandomierzu.

Pragnę podkreślić ogromną wartość naukową i dydaktyczną recenzowanej rozprawy. Jest to jak sygnalizowano wcześniej pierwsza tego typu publikacja w Polsce. Ukazuje długą drogę rozwoju jaką przeszła historia wychowania do pełnego usamodzielnienia i zajęcia ważnego miejsca w gronie nauk historycznych i pedagogicznych.

Prowadzący seminaria magisterskie i doktorskie otrzymali cenną pomoc naukową i pozycję której nie sposób pominąć przy doskonaleniu warsztatu badawczego historyków oświaty.

Warto zatem zachęcić Autora by nadal rozwijał swoje badania metodologiczne i skłonić do ponownego wydania pracy gdyż jej nikły nakład /300 egzemplarzy/ może uczynić ją w krótkim czasie niedostępną dla czytelników.

Przypisy:

- ¹ .H.Barycz, Stan i perspektywy rozwoju historii oświaty i wychowania w Polsce, Przegląd Historyczno-Oświatowy 1947, nr 3-4.
- ² .S.Kot, Historia wychowania t1. Warszawa 1996.
- ³ .Porównaj: Historia wychowania w XX wieku - dorobek i perspektywy pod red.T.Gumuły, J.Krasuskiego, St.Majewskiego, Kielce 1998.
- ⁴ Porównaj: S.Moźdzeń, Kompendium bibliograficzne uczestnika seminarium historii wychowania, Wrocław 1977.
- ⁵ J.Grzywna, Z.Guldon, S.I.Moźdzeń, Podstawy warsztatu historyka oświaty, Kielce 1994.